

Sedan spände Jan en höna för lasset, och så satte han sej vid vägen och spelade för hönan. Och tro mej, hönan blev så katig av spelet, så hon drog lasset uppför backen som om det varit en fjäder!

UPPLÄNDSKT (4):

Den Onde på alundabröllop gjorde spelman bindgalen

Gran kunde "ställa" både folk och få. De blev aldeles maktlösa och kunde inte röra en lem, förrän han löste dom ur förtrollningen. En gång, då han for hem från en marknad i Uppsala, körde två bönder ifatt honom. Bönderna var övermodiga av många och starka marknadssuppar och föreslog, att dom skulle köra ikapp alla tre.

— Gärna för mej, sa Gran och log ett illfundigt leende, och så satte de av. De båda gubbarna piskade på hästarna, så vagnarna slängde och for framåt vägen. Korgar, smörbyttor och kaggar ramlade av, för dom var ju tom-

ma nu på hemfärden, och en liten pojkvasker, som åkte med på det ena lasset, ramlade också av. Han skadade sej lyckligtvis inte utan försökte halvsnyftande

sta vagnarna stod plötsligt stilla där framme och kom inte ur tvär fläck, fast gubbarna piskade på hästarna, svor och domderade. Anton Gran hann snart ifatt dom.

Och sen kröp hunden in under sängen, och man såg aldrig till honom mer. Och i samma ögonblick gav Jan upp andan.

av ilska och rädsla samla ihop vad han hittade på av tomkäril i dikena. Anton Gran tog det lugnt, han. Hästen lät han lunka som vanligt, och den stackars pojken fick plocka upp tomkärilen i hans vagn och klättra upp där själv också.

Men vad nu då? De båda för-

— Vad är det med er? Har I inte hunnit längre?

— En begriper inte, vad det tar åt hästa! Di asen står ju still!

Men just då började hästarna röra sej, och då ville bönderna försöka köra ikapp igen.

— Gärna för mej, sa Anton

Gran och log åter sitt illfundiga leende. Och så bar det av igen.

Men det gick lika illa. Hästarna sprang en bit, sen stannade dom och kunde inte förstås röra sej vare sej med lock eller pock. Gran körde snart ifatt dom förstås, och då kunde plötsligt hästarna gå igen. Gubbarna var envisa och ville försöka en gång till, och Anton Gran sa inte emot, bara log illfundigt.

Men då det gick lika illa tredje gången, då förstod äntligen gubbarna, att det inte gick rätt till, och sen blev det slut med kappkörningen. Men inte tordes dom säga något till Gran! Hu då! Han var ju en trollkarl! Och gud vet vad han kunde ställa till, om han blev arg! Så det var bara att svälja ilska och låtsas om ingenting. Men den som blev glad, det var pojken!

Allra styvast att trollo och förvända synen på folk och allt sänt där var i alla fall spelmännen. Vanliga människor betraktade dom med skygg vördnad, och undra på det! Man blev ju rakt som tokig, då man dansade till deras låtar. Nog var väl det trolleri?

Som den där Långbacka-Jan, till exempel, han kunde spela, han! Men så hade han lärt sej av självaste näcken också, under Luddbron på uppsalavägen, tre torsdagsnätter på rad. Tredje natten kom näcken själv upp ur bäcken och tog blod av honom på handen. Och då kunde han spela, då var han utlärd.

Men efter den dagen var han försvuren också, så sen var han näckens med hull och hår, hela livet. Och då en vet, vem näcken är, så vet en, vad det betyder. Och en kunde varsna, att det var sant också. En gång skulle han kantänka vilja gå till nattvarden i Rasbo kyrka, men det kunde han inte. Han kom inte fram till altaret, det var stört omöjligt för honom.

Men då han skulle iväg och spela på något bröllop, då var ingenting omöjligt. Då öppnade grindarna sej av sej själva för honom. Och en sån fiol han hade sen! Det var inte värt för någon annan att röra vid den. En gång var det bröllop vid Hov, och dom hade inte tingat något spelman. Jan kom dit händelse

Anton Gran

soldaten i Tuna, som läsarna fick göra bekantskap med i förra avsnittet av serien Uppländskt återkommer även i detta avsnitt, som dock huvudsakligen handlar om spelmannen Långbacka-Jan. Historierna bygger på fil. mag. Karin Alinders egna inte förr publicerade uppteckningar och har illustrerats av Yngve Svalander.

vis, det var ju gästgivaregård och han hade kört forä till Uppsala. Bröllopsfolket fick höra talas om att han var spelman.

— Det var skada, att inte herrn har fiolen med sej, sa dom. — Går det inte att skicka hem någon efter den?

— Jo bevars, sa Jan, och så skulle dom skicka en pojke efter fiolen, för den låg hemma i en låda under sängen i köket.

— Men vad du gör, så rör inte fiolen! sa Jan till pojken.

Pojken gick, han, och fick fiolen av henne, som hushålla åt Jan, och så skulle han gå tillbaka till Hov med den. Men han blev som nyfiken på den där märkvärdiga fiolen, så när han kom till en lagom sten vid vägen, så ställde han sej där och öppnade lådan. Och så tog han upp fiolen och tog stråken och drog ett tag över strängarna. Men det skulle han aldrig ha gjort, för Herre min evige, vad det tog till att spela! Pojken in med fiolen i lådan igen och på med locket, men det hjälpte inte. Och han sprang som för livet till Hov med lådan i famnen.

Jan hörde på långt håll, han, att fiolen spelade, så han gick pojken till mötes.

— Var det inte det jag sa, sa han — att du skulle låta bli fiolen! — Och så öppnade han lådan och la handen över strängarna, och då tystnade fiolen med ett. — Men sen spelade han på det bröllopet, så det var inte lätt att sitta still.

Det var inte bara människor, som blev som galna, då Jan spelade. Djuren blev tokiga, dom också. Jan bodde där i stugan vid

Men det skulle han aldrig ha gjort, för Herre min evige vad det tog till att spela!

Långbacken på uppsalavägen, och en gång kom en dräng in till honom och bad om hjälp, för han hade kört fast med ett hölass i backen, som var hög på den tiden. Han hade ett par hästar för lasset, men dom rådde inte med att dra upp det ändå.

Jan bara skrattade, han, och sen sa han till drängen, att han skulle spänna ur hästarna. Sedan spände Jan en höna för lasset, och så satte han sej vid vägen och spelade för hönan. Och tro mej, hönan blev så katig av spelet, så hon drog lasset uppför backen, som om det hade varit

en fjäder! — Jaa, den karln, han kunde, han!

Jan såg mer än andra också. Det var väl därför han alltid stod vänd mot väggen, då han spelade. En gång på ett bondbröllop i Spånga i Alunda var det en flicka från Stockholm, som dansade väldigt fint, så hon skulle liksom lära dom andra. Och hon dansade med den ena efter den andra av karlarna på bröllopet. Men vid midnattstid kom där in en fin herre genom dörren och dansade med henne. Och dom där två, dom dansade tre varv runt, och dom dansade

så fint, så alla dom andra slutade opp och bara såg på. Det blev som stillsamt i rummet då, så Jan vände sej om för att se efter, vad det kom sej av, och då fick han se, vem det var som dansade med flickan. Det var självaste Perkele, det! Jan såg, att det lyste eld ur ögonen på honom, och horn hade han på knäna.

— Nu är det slutspelat, sa Jan och tog fiolen från hakan, för här har den Onde kommit in!

I samma ögonblick försvann den fina herrn, och ingen såg honom mer. Men Jan blev som tokig den natten, och man måste binda honom, då han skulle hem.

Stackars Jan, det var inte roligt för honom, då han skulle till att dö. Sista dagarna av hans liv stod skogens vilda djur på vakt kring stugan, och en tjäder satt på skorstenskransen. Det var tre kvinnfolk i stugan, dom tordes inte annars, det var knappt dom tordes ändå. Och till sist kom där in en stor svart hund och slickade Jan i ansiktet. Och sen kröp hunden in under sängen, och man såg aldrig till honom mer. Och i samma ögonblick gav Jan opp andan.

Ja, så lyder några historier om trollkarlar och undergörare. Nu tycker jag mej höra någon läsare utbrista:

— Den där historien känner jag igen, men den hände ju här i min hemsocken. Den hörde jag far min berättas, så det måtte jag väl veta. Och personerna i historien hette inte alls så utan något helt annat.

Och det är naturligtvis sant, det också. Sagor, sägner och historier vandrar nämligen genom tid och rum, dyker opp på olika håll vid olika tider och knyts till olika personer. Men en historias händelseförlopp återkommer märkvärdigt likartat överallt, fast ursprunget till den är att söka långt bort i den tidlösa sagovärlden.

Karin Alinder.

De båda gubbarna piskade på hästarna, så vagnarna slängde och for framåt vägen. Korgar, smörbyttor och kaggar ram